

Ørens Handelssamlag

1906-1931.

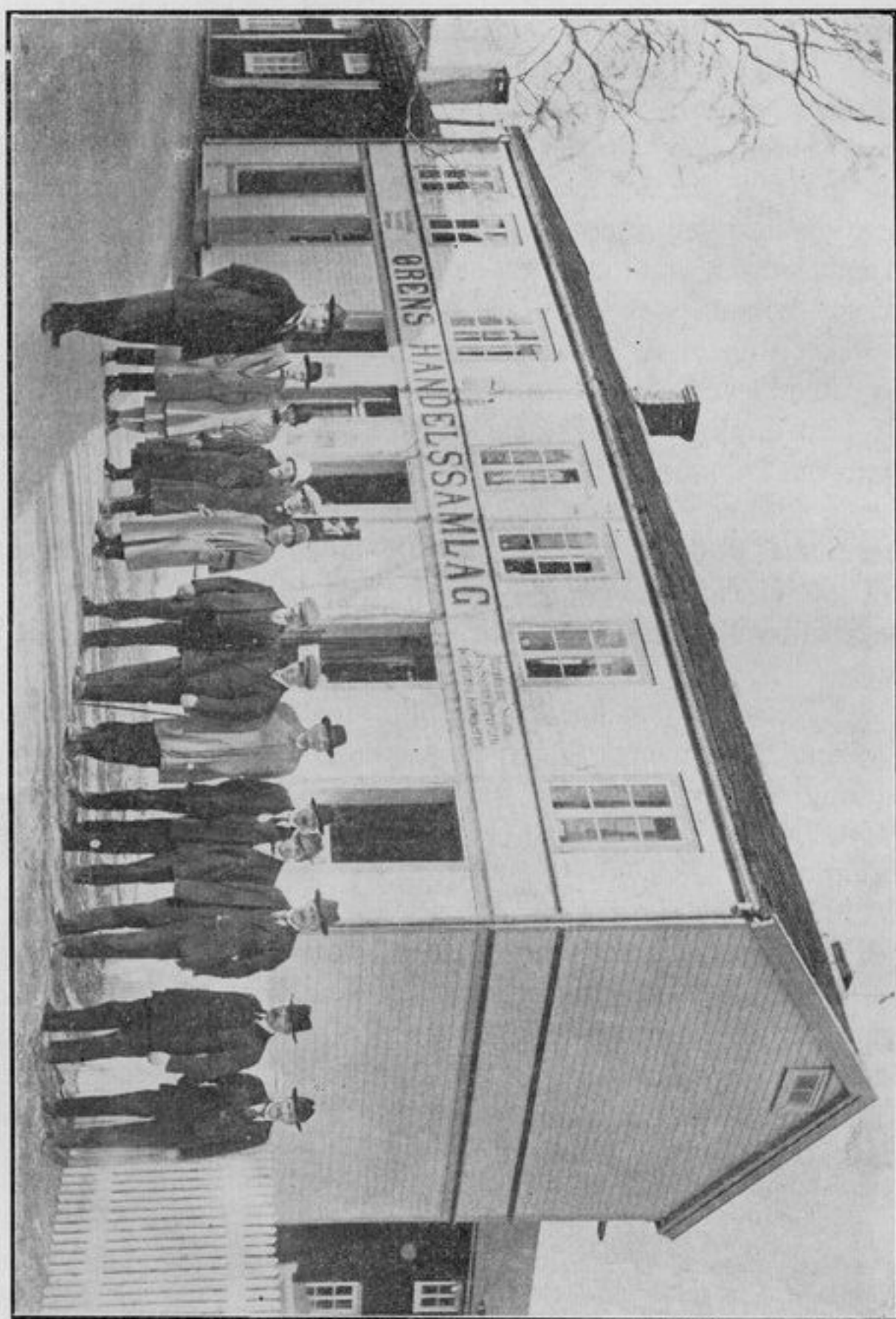
En oversikt til 25 års-dagen.

Ørens Handelssamlag

1906-1931.

En oversikt til 25 års-dagen.

*Eit frøkorn fell av eit tre i mold,
det sjølv til eit tre seg lagar
med diger stuv og med fager koll
som høgt i vinden svagar.
Kven vilde vel tru, når ikkje han såg
at all den kraft inni frøkornet låg?
(Ivar Aasen)*

Ørens Handelsamlag med styre og betjening ved 20-års jubileet 1926.

kale der, var den i sterkt forfall. Lokalene var dog godt brukbare, og leien var billig — 25 kr. pr. måned. Det varte dog ikke lenge før det blev tale om pålegg, eieren kunde mildest talt ha sine luner, og styret sees tidt og ofte optatt med husleieforhandlinger.

Tanken om eget hus kom derfor snart op, men til å begynne med syntes det sikkert nokså håpløst å tenke på slikt. I 1908 foreslo Ole Langeng å holde basar til inntekt for byggefond. Styret synes også å ha grepet tanken med begjærighet og besluttet kalle sammen medlemsmøte for å drøfte saken. Ett eller annet må imidlertid være kommet iveien, hverken møte eller basar nevnes mere.

Men på årsmøte 30. jan. 1910 blev valgt en komite på 5 mann for å skaffe laget hus. Etter nogen måneders arbeide kunde komiteen møte med tilbud om å få kjøpe en rekke gårder, likesom en plan for nybygg blev fremlagt — omkostningsoverslag 9600 kr. Nu kom det liv i leiren, komiteen blev forsterket med hele 5 mann, flere planer kom op, men et medlemsmøte i september besluttet å utsette det hele i 3 år. Denne beslutning kom imidlertid til å fremskynne husspørsmålet på sett og vis, for nu følte eieren av Dahlgården, hr. Bjørgum, sig sikker og forlangte så stor årlig leie, at styret gav huskomiteen pålegg om å gjøre bud på Walstad- eller Holtermannsgården straks.

I samlagets historie er 6. oktober 1910 en stor dag. Da besluttet nemlig et medlemsmøte å kjøpe den nevnte gård for 4000 kr. Det er notert at bare Bjørgum stemte imot.

Walstad- eller Holtermannsgården hadde også i lang tid vært forretningsgård, den lå godt til, men var nu i „miserabel forfatning“. Der måtte påkostning til, og møtet besluttet derfor at det skulde lånes 8000 kr. Men i 1910 var 8000 kr. en stor pengesum, og betingelsen for lånet var at minst 100 medlemmer tegnet sig som kausjonister. Dette blev gjort, og kausjonistenes navn finnes på de siste sider av den første forhandlingsbok. Siden blev det som bekjent slappet adskillig på betingelsene for å få lån.

I byggmester E. Husby hadde man en sakkyndig komite-

formann, og under hans ledelse blev så nødvendige reparasjoner foretatt.

Der berettes at Bjørgum ikke vilde ta imot nøklene til Dahlgården, flytningen var ikke ferdig, påstod han. Det syntes sig at nogen appelsinkasser var opslått som reol, men ikke nedrevet. Men så blev vel det gjort og nøklene overlevert i vidners nærvær — leietiden var forbi.

Siden den dag er store forandringer skjedd i den gamle Holtermannsgård og dens nærmeste omkrets. De gamle uthusene er borte, havestuen som flankerte gårdsplassen mot syd like-
så, og efter de siste forandringer er heller ikke hovedbygningen å kjenne igjen. Og så har samlaget kjøpt begge de tilstøtende gårder, Løkstad-gården mot syd i 1919 for 7000 kr. og den lille morsomme hjørnegård mot nord, Solligården, i 1928 for 2130 kr. — med tomt. Den øvrige tomt blev kjøpt i 1919 for 5100 kr.

Allerede høsten 1912 kan styret notere at man har begynt å betale av på byggelånet. I 1913 blev den nuværende lagerbygning bygd — den kostet 3000 kr. I 1916 besluttet å bygge stall, så kunder fra bygda kunne få sette unna hestene sine — dessuten kunde også samlaget selv komme til å bli hesteien-
de. Da blev de siste gamle uthus revet. Planen for stallen var til å begynne med noget storlagt, men minket under behandlingen.

I 1918 blev den nuværende slakteribygning reist, — den skulde koste 15000 kr., men så hadde også komiteen beregnet en årlig nettofortjeneste av vel 5000 kr. på slakteriet, så det var ingen sak. Pengene blev lånt, og dengang var det ikke tale om de mange underskrifter just. Men som vi siden skal se — den store fortjenesten uteblev.

De nærmest følgende år gav ikke anledning til store sprang, skjønt det ikke var mangel på planer og projekter. Små forandringer måtte dog til — det følger av at man begynte i en gammel gård. I 1920 blev innredet særskilt kjøttbutikk, og da man til det bruk bl. a. måtte ta det lille rum som kaltes kontor, blev nytt kontor bygd i porten mellom samlagsgården og Løkstad-gården. Dette kostet 2600 kr. Da Løkstad-gården siden

blev solgt til nedrivning, blev tomten nyttet som have, fikk et vakkert stakitt og var i mange år idyllen i anlegget.

Men — ymse planer om utvidelse var stadig fremme, og når Solligården blev kjøpt i 1928, var det med utvidelse for øie.

På årsmøtet i februar 1929 bad styret om bevilgning til arkitekthjelp for å få istand plan og tegning for utvidelse. Dette forslag falt. Derimot vedtok møtet å velge en komite som skulde arbeide ut plan for opprettelse av bakeri og i samme forbindelse planer og overslag for utvidelser forøvrig.

Dette kan synes noget inkonsekvent, men saken var den at det for en stor del av forsamlingen først og fremst var *bakeri* det gjaldt, mens styret satte andre utvidelser i første rekke. Den 4. mai blev tegninger og planer fremlagt og diskutert i et kombinert styre- og komitemøte. Det blev besluttet at komiteen skulde ta det hele under fornyet overveielse, og allerede fire dager senere kunde man beslutte å legge ut tegninger og beskrivelse til eftersyn i en noget endret form.

I to ekstraordinære møter diskutertes så de to alternativer for utvidelsen :

Alternativ I. Forlengelse av bygningen sydover 46700 kr.

Alternativ II. Utbygning av Solligård-tomten 31700 kr.

Begge alternativer med bakeri i kjelleren.

Første dag besluttedes at man skulde gå til bygging, men videre kom man ikke. I forhandlingsboken står at der falt mange „uttalelser uten verdi“. Den 21. mai stod hovedslaget. Da la byggekomiteen frem alternativ I i redusert form, uten centralopvarmning og uten innredning av 2. etasje i nybygget. Flere uttalte at saken burde utsettes til man fikk se hvorledes det gikk med det store anlegg som det i lang tid hadde vært sagt skulde reises på Thamshavn. Blev her ingen større arbeidsrørelse, var utvidelse av samlaget unødvendig. Men et forslag om utsettelse falt, og efter forslag av Conrad Larsen blev det overdratt byggekomiteen å sette arbeidet igang efter den reduserte plan, *straks* den fornødne byggekapital var sikret Byggesum 35100 kr.

Dermed var dog ikke saken bragt i havn. Det viste sig nemlig meget vanskelig å skaffe pengene. En bank lovte å se

på det hvis byggesummen blev betraktelig redusert, ellers blankt avslag.

I møte 3. september forelå skrivelse fra 29 medlemmer med krav om nytt medlemsmøte — man vilde ha rede på hvorledes byggesaken lå an. Det viste sig imidlertid at bare 13 av underskriverne virkelig var medlemmer, og styret fant ikke grunn til å sammenkalle noget møte.

I samme møte besluttet å søke Hypotekbanken om et lån på 20000 kr. men i et senere møte forelå det svar at andragendet var notert, men banken hadde ingen penger.

På årsmøtet 15. febr. 1930 sees byggesaken ikke engang nevnt.

Men allerede en måneds tid senere var situasjonen helt forandret. Den 12. mars kom budskapet om at det store smelteriet skulde bygges på Thamshavn. Da var også forutsetningene for utvidelsene i samlaget tilstede, og allerede 24. mars sees styret å ha tatt byggesaken op. Da besluttet at formann og bestyrer skulde reise til Nidaros for å konferere med arkitekt Krogseth om endringer i byggeplanen, og i et senere møte fikk arkitekten anmodning om å utarbeide tegninger med endel reduksjoner. Disse blev vedtatt av styret i møter 24. april og 5. mai og sammen med den gamle byggekomite gjennomgått i et senere møte.

På ekstraordinært medlemsmøte 24. mai 1930 blev styrets forslag om nybygg til et beløp av 28200 vedtatt efter endel kritikk, og til byggekomite valgtes det samlede styre.

Nu var det heller ikke lenger vanskelig å få byggelån — 35000 kr. Man måtte nemlig ha adskillig mere enn til snaue bygningen. O. Lillemyr blev formann i byggekomiteen, arbeidet blev overlatt Orkanger snekkeri ved Hans Skjulsvik, og i løpet av sommeren og høsten 1930 reistes så den nye del av hovedbygningen, med bakeri i kjelleren, bakerbutikk, manufaktur- og skotøibutikk i 1. etasje og 2. etasje foreløbig uferdig. Med innredning og maskiner kom det hele på ca. 38000 kr.

Efter denne utvidelse må man si at Ørens handelssamlag har helt tidsmessige lokaler, vakre og praktiske. Naturligvis vil der atter syne sig mangler — intet er fullkommen, men forelø-

big er det visst den almindelige mening både utenfor og innenfor disken og ikke minst på det nye rummelige kontor i 2. etasje av gamlegården, at alt er særdeles bra.

Det varte ikke lenge, før det reistes krav om at også 2. etasje i nybygget skulde innredes, på årsmøtet 21. februar 1931 blev styret pålagt å undersøke hvad det vilde koste, og på halvårsmøtet 27. juli blev innredning besluttet, foreløbig med bortleie for øie. Når dette skrives, er arbeidet ennå ikke ferdig — det er beregnet til 9000 kr.

Efter dette vil nybygget ialt komme på 47000 kr.

Handelssamlagets gård har nu et hakk i taket — den nye del er høiere enn den gamle. Et annet hakk er den ledige hjørnetomt. Men de næste 25 år må også ha noget å bale med.

Samlagets gård med tomt har ialt kostet 93052,43 kr.

Inventar, maskiner, hest og redskap 29494,96 -

Tilsammen 122547,39 kr.

Derav er i årenes løp avskrevet 60975,68 -

Nu i status ført med 61571,71 kr.

På denne eiendom hviler pantelån 36000,00 kr.

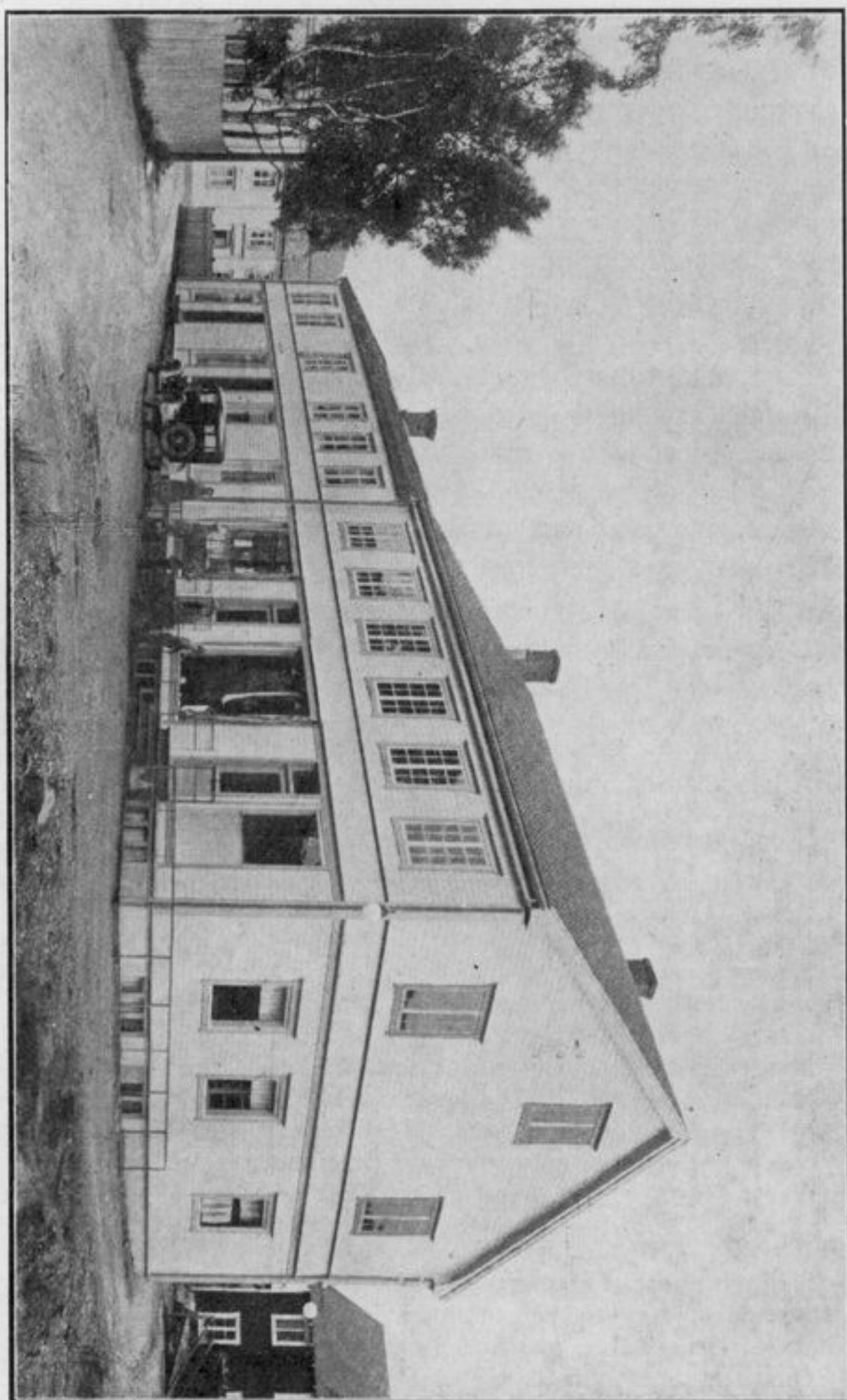
Arbeidet med innredningen av 2. etasje er ennå ikke ferdig, da dette skrives, og kostnaden ikke medtatt i denne oversikt.

Under 28/10—1918 heter det i møteboken: „Besluttet at tobakksalget inntil videre skal foregå efter kl. 6 aften, og samtidig skal salg av tobakk til barn ophøre foreløbig“.

Man er med dette midt oppe i tobakksnødens dager — folk som gikk på arbeide klaget over at de alltid kom forsent når det endelig en gang var tobakk å få, og styret er lydhørt. Følgen blev den rene beleiringstilstand flere kvelder. Det er en mismodig tone i referatet: „Denne ordning viste sig mindre heldig“ — Og det skal guderne vite den var.

Som siste sak i et styremøte 27/9—21 sees referert en skrivelse fra Landsforeningen, der garantien fordredes forhøiet fra 2000 til hele 30000 kr. Beslutningen kjennes ikke, protokollen opplyser bare: *Lyset kom bort!*

Om det var fordringen på den store garanti som virket på lyset er ikke godt å si.

Ørens handelssamlag ved 25-års jubileet.

IV. Omsetning, utbytte o. s. v.

Et godt styre er bra, en god bestyrer og høflig betjening ennu bedre, men *hovedsaken er den gode kunde.*

(Ukjent vismann.)

Det første hele regnskapsår for Ørens handelssamlag var 1907. Da var medlemsinnskuddet vokset fra 1250 kr. til 2161 kr., vareomsetningen utgjorde ca. 68000 kr., overskuddet var 2226 kr., der blev første gang utdelt kjøpeutbytte med 1548 kr., mens reservefondet fikk 89 kr. Avsetningen til reservefond var ikke stor, men så hadde også de første statuter en passus om at reservefondet ikke måtte overstige 1000 kr.

Årene fremover betegner en sund og jevn utvikling under de to første bestyrere, Kr. Bakken fra 1906 til midtsommers 1909 og O. Olaisen fra juli 1909 til ut på høsten 1916.

I 1912 passerte omsetningen de 100000, og med omsetningen steg de øvrige poster jevnt og normalt. Reservefondet var da nådd 5682 kr.

Så kom krigen. De første krigsår viser en forholdsvis rolig vekst. De stadig stigende priser syner sig i vareomsetning, varebeholdning og ikke minst i overskudd og utbytteutdeling. I 1916 var medlemsinnskuddet vokset til 11534 kr., vareomsetningen nådde 185000, overskuddet gjorde et kraftig sprang fra 9900 kr. i 1915 til 16430 i 1916, mens utdelingen på kjøp nådde over de 10000. For en del berodde vel dette på at samlaget det år igjen skiftet bestyrer.

Under den nye bestyrer, hr. Hauge, blev også Ørens handelssamlag med i den ville krigsdans. Vareomsetningen steg fra 285000 kr. i 1917 til 700000 kr. i 1920, varebeholdningen svulmet op og var i 1919 efter avskrivningen ennu bokført med 126000 kr. Men så steg også varegjelden fra 7500 kr. i 1918 til 111692 kr. i 1920. Reservefondet vokste fra 12000 kr. i 1916 til 24000 kr. i 1920. Overskudd og utbytteutdeling kulminerte i 1919, idet overskuddet det år var opgjort til 27000 kr., og der på kjøp blev utdelt 18849 kr. Men de to følgende år kunde der overhodet ikke utdeles utbytte, og mange var de som så med bekymring på samlagets stilling.

I begynnelsen av 1921 blev S. Mesteig og i 1924 igjen Kr. Bakken bestyrer. Om disse og de par følgende år refereres av den redegjørelse som blev gitt ved samlagets 20-års-fest i 1926 :

„Årene efter 1920 har også for Ørens handelssamlag stått i etterkrigsdepresjonens tegn. Forholdene på stedet har som bekjent stadig blitt dårligere. Til tross for dette har samlagets vareomsetning holdt sig, ja endog gått frem, når man tar hensyn til de fallende varepriser. Fra krigsårenes store varelager hadde man å trekkes med en masse ukurante varer. Der er nu ryddet kraftig ut, og man er snart på vei mot målet: — en mindre men kurant varebeholdning. De siste år har omsetningen dreiet sig om 480000 kr., nettooverskuddene om 10000 kr. og utbytteutdelingen om 7—8000 kr., når man ser bort fra de to magre år 1920 og 21 da intet utbytte kunde utdeles. Det tjener medlemmerne til ære at omsetningen også i 1921 og 22 holdt sig godt oppe — tross det manglende utbytte. I 1925 var det mange som så mørkt på samlagets fremtid da den avtrådte bestyrer åpnet konkurrerende forretning, men da det kom til stykket, fikk det liten eller ingen betydning“.

Såvidt redegjørelsen i 1926.

De siste 5 år har i det hele vært gode arbeidsår for Ørens handelssamlag. Vareomsetningen, beregnet i kroner, har visstnok gått ned, men det skyldes ved siden av de dårlige arbeidsforhold på stedet i vesentlig grad de synkende varepriser. Omsetningen har dreiet sig om 370—380000 kr., overskuddet som i 1926 var nede i 8944 kr., har steget jevnt, utbytteutdelingen har utgjort ca. 10000 kr. eller 3 % på medlemmenes kjøp. Samlaget har i disse år styrket sin stilling ved avskrivninger, avsetning til fonds og betaling av gjeld. Varebeholdningen har holdt sig på ca. 60000 kr.

Den livligere arbeidsrørelse som 1930 bragte, kan naturligvis avleses på handelssamlagets barometer. Omsetningen gikk i 1930 op i 426000 kr., overskuddet utgjorde 25360 kr. og der blev utdelt 11000 kr. på kjøp.

Alt i alt har Ørens handelssamlag omsatt varer for 7 264000 kr.

Det samlede nettooverskudd er 281720 kr., og derav er som utbytte på kjøp utdelt 155036 kr.

Til videre belysning av de forhold som ovenfor er skissert, hitsettes en skjematisk oversikt over forretningens stilling i de forløpne 25 år. Ved siden av vareomsetning, varebeholdning, overskudd og utbytte, vil man der finne reservefond, medlemsinnskudd, varegjeld og sist men ikke minst, opgave over de til enhver tid utestående fordringer. Flere av disse poster vil bli nevnt senere, og man vil da henvise til tabellen.

Litt nærmere studium av denne tabell vil bl. a. gi et inntrykk av det dyktige saneringsarbeide, som begynte i 1921 og har fortsatt årene utover, dette arbeide som har gitt samlaget så pass ryggrad at de siste store utvidelser har kunnet skje uten å stifte altfor stor gjeld.

Den første kunde på Ørens Handelssamlag var Johan Viggen (Sildværet), forte!ler Kr. Bakken. Han bodde dengang på Orkanger, i Kåres gate og var også siden en stø kunde.

Kontantsalget første dag, 13/6 1906, er bokført med kr. 60,50.

Oversikt over omsetning, overskudd, utbytte o. s. v. 1906—1931.

	Vare- omsetning.	Vare- beholdning.	Utestående fordringer.	Medlems- innskudd.	Varegjeld.	Reserve- fond.	Netto- overskudd.	Utbytte på kjøp.
1906	24000	6965	438	1336	6121		783	
1907	67900	13422	2123	2161	11463	89	2226	1548
1908	76200	11515	3667	3669	9778	790	2589	1456
1909	60200	11890	2865	4065	7972	2010	4655	2618
1910	72300	15534	2978	4971	9015	3250	4681	2633
1911	95000	19319	3456	5950	12256	4360	5749	2053
1912	102100	20432	3216	6434	10798	5682	6197	3800
1913	108100	22672	3993	7110	12232	6018	7138	3440
1914	104000	24092	4927	7853	11060	7339	8385	4983
1915	131500	24147	6039	9481	7919	9305	9934	5942
1916	185300	37592	9040	11534	16900	12014	16430	9916
1917	283500	53653	9233	13354	22566	12114	16728	10525
1918	294300	40901	8896	15475	7564	15431	20722	10680
1919	470000	126600	10803	18074	96093	19055	27063	18849
1920	700000	116784	24284	21417	111692	24082	2463	
1921	585000	85378	31110	22342	65747	24090	6040	
1922	500000	89379	30370	22853	52966	25085	14674	9369
1923	485000	87986	30094	23615	47825	27451	11540	7554
1924	475400	87000	33000	24955	49055	29664	13474	7892
1925	476000	79500	28500	21052	43637	29680	9773	6660
1926	420000	62000	21000	20935	23443	31484	8944	5618
1927	362000	62000	19000	20541	20303	32886	15278	8000
1928	378000	60000	14000	18935	17333	30535	18914	10500
1929	380000	55000	12000	20952	9115	33759	22017	10000
1930	426200	64000	12000	21892	29843	38811	25360	11000
	7264000						281720	155036